

ДОСЛІДНИЦЬКА СЛУЖБА
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

**ФОРСАЙТ-ДОСЛІДЖЕННЯ: ПУТІВНИК
(II квартал 2026 року)***

Форсайт – це інструмент системного осмислення майбутнього, який дозволяє виявляти тенденції та тренди, а також прогнозувати їхній вплив на суспільні відносини. Цей Путівник спрямований на посилення прогностичних спроможностей органів державної влади України.

Путівник містить інформацію щодо актуальних питань, які перебувають у фокусі уваги закордонних та українських дослідницьких форсайт-установ й організацій, а також висвітлює результати аналізу ключових тенденцій, викликів і політичних рішень, з якими Україна та світ, імовірно, зіткнуться в майбутньому.

У цьому випуску Путівника представлено огляди досліджень, опублікованих Організацією економічного співробітництва та розвитку, а також Європейською системою аналізу стратегій та політики у II кварталі 2026 року. Ці дослідження охоплюють питання геополітичної ситуації у світі, змін в економіці, соціальній політиці та міграційних процесах, глобальної співпраці, розвитку Європейського Союзу тощо.

**Для ознайомлення з Путівником перейдіть за посиланням:
<https://padlet.com/rservvru/i-2026-ezb7vf2thm9fl9js>**

ЗМІСТ

I. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА РОЗВИТКУ (ОЕСР)	4
Основи зростання та конкурентоспроможності 2026	4
Оподаткування заробітної плати у 2026 році: прогресивність оподаткування праці в країнах ОЕСР	5
Розумне регулювання, міцний бізнес: забезпечення економічного зростання та захисту суспільства у світі, що швидко змінюється	6
Створення міцного фундаменту для життя: результати дослідження «Раннє навчання та добробут дітей – 2025»	7
Прогрес у забезпеченні прозорості оплати праці: оцінювання робочих місць і подолання гендерного розриву в оплаті праці	8
Ментальне здоров'я дітей, підлітків і молоді у XXI столітті	9
Політики щодо майбутнього сільського господарства та продовольства в Румунії	10
Огляд ОЕСР щодо корпоративного управління державними підприємствами в Україні, 2026 рік	11
Громадяни та бюджет: сприяння розумінню громадськістю питань державних фінансів	13
II. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ (ЄС)	14
Захист Європи та стримування Росії: ресурси, готовність і рішучість	14
Критично важлива сировина як зброя Пекіна та шляхи протидії	16
Бюджет ЄС на 2028–2034 роки: позиція Європейської Рахункової палати – численні зміни можуть не покращити ситуацію	17
III. АНАЛІТИЧНІ ЦЕНТРИ ЄВРОПИ ТА СВІТУ	19
Виклики інтеграції Західних Балкан у ланцюги постачання Європейського Союзу	19
Стратегія Китаю у сфері науки та технологій у перспективі: історична еволюція, політичні чинники та глобальні наслідки	20
Формальна модель підриву людської суб'єктності штучним інтелектом	21

I. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА РОЗВИТКУ (ОЕСР)

Основи зростання та конкурентоспроможності 2026¹

Видавець: ОЕСР.

Сфери: економіка, публічне управління, інновації, технології, ринок праці.

Ключові слова: структурні реформи, конкурентоспроможність, людський капітал, економічна політика, ринкові стимули.

Звіт ОЕСР є першим у серії досліджень, присвячених передумовам економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності в умовах глобальних викликів. Його методологія поєднує кількісне порівняння національних показників із середніми показниками ОЕСР та експертне оцінювання, на основі яких для кожної із 48 країн визначено п'ять пріоритетних напрямів реформ.

Автори констатують стійке уповільнення зростання продуктивності праці, зумовлене недостатніми інвестиціями бізнесу після світової фінансової кризи, повільним поширенням технологій, зниженням ринкової динаміки та послабленням накопичення людського капіталу. Старіння населення й дефіцит кваліфікованих кадрів означають, що зростання зайнятості вже не зможе компенсувати зниження продуктивності.

Для оцінювання економічної політики запропоновано трикомпонентну модель, що охоплює фактори забезпечення; ринкові стимули та ефективність розподілу ресурсів; цільові й секторальні заходи. Особливу увагу приділено людському капіталу. Погіршення освітніх результатів, яке розпочалося ще до пандемії, пов'язується із втратою близько однієї шостої потенційного приросту продуктивності. У звіті рекомендовано реформувати професійну освіту, розширювати навчання впродовж життя, посилювати зв'язок освіти з потребами ринку праці та підвищувати якість державного управління й регуляторної політики.

До пріоритетних напрямів також віднесено усунення бар'єрів для конкуренції, удосконалення процедур банкрутства, реформування податкової системи та створення умов для ефективнішого перерозподілу ресурсів. Важливими чинниками довгострокового економічного зростання визначено підтримку досліджень та інновацій, розвиток цифрової інфраструктури, впровадження технологій штучного інтелекту й прискорення енергетичного переходу. Ключовий висновок звіту полягає в тому, що найбільший ефект забезпечує комплексне впровадження взаємопов'язаних реформ, спрямованих на зміцнення людського капіталу, конкурентного середовища та інноваційного потенціалу економіки.

¹ OECD (2026). *Foundations for Growth and Competitiveness 2026*, OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/40a7532f-en>.

Оподаткування заробітної плати у 2026 році: прогресивність оподаткування праці в країнах ОЕСР²

Видавець: ОЕСР.

Сфери: фінанси та оподаткування, соціальна політика, економіка, державне управління.

Ключові слова: податковий клин (*tax wedge*), податок на доходи фізичних осіб, внески на соціальне страхування, податковий тягар, середня заробітна плата.

Документ є щорічним звітом ОЕСР, що містить комплексний статистично-аналітичний огляд структури та динаміки оподаткування доходів фізичних осіб у 38 державах-членах Організації. Основним показником дослідження є так званий «податковий клин» (*tax wedge*) – різниця між загальними витратами роботодавця на оплату праці найманого працівника та чистим доходом, який працівник фактично отримує після сплати податків й обов’язкових внесків. Високий рівень податкового клину, як правило, послаблює стимули до працевлаштування та найму, оскільки зменшує чистий дохід працівника й підвищує витрати роботодавця на робочу силу.

Звіт містить порівняльний аналіз податкових систем за 2025 рік, проведений на основі стандартизованих моделей домогосподарств. Під час розрахунків враховано податок на доходи, внески працівників і роботодавців, а також державні трансферти. Такий підхід дає змогу оцінити рівень фіскального навантаження, конкурентоспроможність ринків праці та особливості національних моделей соціального забезпечення.

За результатами аналізу середній рівень податкового клину в державах-членах ОЕСР у 2025 році становив 35,1 %. Найвищі показники зафіксовано в Бельгії – 52,2 %, Німеччині – 49,3 %, Франції – 47,2 % та Австрії – 47,1 %, а найнижчі – в Новій Зеландії – 20,8 % і Чилі – 7,5 %. Автори пояснюють такі відмінності насамперед особливостями фінансування систем соціального забезпечення та структурою національних податкових систем.

Окрему увагу приділено впливу податкових пільг і соціальних виплат на загальний рівень податкового навантаження. У звіті зазначено, що для працівників із низькими доходами підвищення заробітної плати часто супроводжується швидким скороченням податкових пільг і державної підтримки, що призводить до зростання ефективного податкового навантаження.

Практичну цінність становлять порівняльні дані щодо структури оподаткування праці, прогресивності податкових систем та впливу окремих податкових інструментів на зайнятість і доходи населення. Матеріали звіту можуть бути використані для оцінювання ефективності податкової політики, удосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб та підготовки пропозицій щодо реформування податкового законодавства.

² OECD (2026). *Taxing Wages 2026: The Progressivity of Labour Taxation in OECD Countries*, OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/3a5169e f-en>.

Розумне регулювання, міцний бізнес: забезпечення економічного зростання та захисту суспільства у світі, що швидко змінюється³

Видавець: ОЕСР.

Сфери: економіка, державне управління, правове та технічне регулювання, цифровізація.

Ключові слова: регуляторне навантаження, правотворчість, продуктивність, інновації, міжвідомча координація, цифровізація контролю.

Документ присвячено аналізу впливу регуляторного навантаження на продуктивність, інновації та економічний розвиток, а також питанням міжвідомчої координації й цифровізації державного нагляду.

Стрімкий технологічний розвиток і нові суспільні виклики зумовлюють постійне розширення регулювання. Автори зазначають, що нормативно-правова база часто накопичується без належного перегляду, що призводить до дублювання вимог, виникнення суперечностей і зростання адміністративного навантаження. Державні органи дедалі частіше реагують на нові виклики запровадженням додаткових правил замість оцінювання ефективності чинного регулювання, що послаблює довіру до державного управління.

Надмірне регуляторне навантаження негативно впливає на продуктивність та інноваційну діяльність. У країнах ОЕСР витрати бізнесу на дотримання нормативних вимог перевищують 4 % фонду оплати праці та становлять приблизно 3 % зайнятості. Найбільше це позначається на малих підприємствах і стартапах, для яких фіксовані витрати на виконання регуляторних вимог стають бар'єром для виходу на ринок і послаблюють конкуренцію.

Основним джерелом навантаження є надмірні адміністративні процедури (*red tape*), зокрема звітність, документообіг, ліцензування, дублювання вимог різних органів та неузгодженість інформаційних систем. Державні інспекції нерідко мають переважно каральний, а не консультативний характер, що посилює правову невизначеність для бізнесу.

Попередні програми скорочення адміністративних бар'єрів виявилися недостатньо ефективними через їхню фрагментарність. ОЕСР пропонує перейти до системної модернізації регуляторної політики. Серед основних напрямів визначено регулярне оцінювання ефективності чинного законодавства (*ex post evaluation*), ширше застосування ризик-орієнтованого підходу під час державного контролю, цифровізацію регуляторних процедур, посилення міжвідомчої координації та використання механізмів зворотного зв'язку з бізнесом під час підготовки нових регуляторних актів. Водночас наголошується, що метою таких заходів є не дерегуляція як така, а підвищення якості та ефективності регулювання.

³ OECD (2026). *Smart Regulations, Strong Business: Enabling Growth and Societal Protection in a Fast-Changing World*, OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/93d38770-en>.

Створення міцного фундаменту для життя: результати дослідження «Раннє навчання та добробут дітей – 2025»⁴

Видавець: ОЕСР.

Сфери: дошкільна освіта та виховання.

Ключові слова: заклад дошкільної освіти та виховання, грамотність, соціально-емоційний розвиток.

Міжнародне дослідження «Раннє навчання та добробут дітей» (IELS 2025) є другим циклом найбільшого порівняльного дослідження розвитку п'ятирічних дітей. Воно охопило понад 23 тис. дітей із восьми юрисдикцій і поєднало безпосереднє оцінювання їхніх навичок з опитуваннями батьків і педагогів. У межах дослідження оцінювали три взаємопов'язані сфери розвитку: базові освітні навички, зокрема грамотність і математику; виконавчі функції – саморегуляцію, пам'ять і когнітивну гнучкість; соціально-емоційний розвиток – розпізнавання емоцій, емпатію, довіру та просоціальну поведінку.

Результати засвідчили значні відмінності між країнами та всередині них уже в п'ятирічному віці. Найвищі показники базових освітніх навичок і виконавчих функцій продемонстрували Корея та Англія, тоді як найбільшу нерівність зафіксовано в Об'єднаних Арабських Еміратах, а також у містах Баку і Сумгаїт. Водночас низькі результати в когнітивній сфері зазвичай поєднуються з нижчим рівнем соціально-емоційного розвитку, що свідчить про необхідність комплексної підтримки дітей. Серед соціально-демографічних чинників найбільший вплив має соціально-економічний статус сім'ї. Діти із забезпечених родин у середньому випереджають однолітків на 60–70 балів за рівнем грамотності та математичних навичок. Дівчата демонструють кращі результати в усіх трьох сферах розвитку. Вплив мовних і міграційних чинників після врахування соціально-економічного статусу суттєво зменшується.

Дослідження підтверджує, що якість взаємодії в сім'ї істотно впливає на розвиток дитини незалежно від рівня доходів батьків. Найбільший позитивний ефект має регулярне читання книжок, тоді як щоденне використання цифрових пристроїв демонструє слабкий або негативний зв'язок із результатами розвитку. Важливою передумовою успішного розвитку є ранній доступ до якісної дошкільної освіти. Водночас результати IELS 2025 не підтвердили, що дошкільна освіта ефективніше компенсує відставання дітей із малозабезпечених сімей. Через нерівний доступ до якісних послуг наявна система нерідко не скорочує, а зберігає соціальні розриви.

ОЕСР рекомендує зосередити державну політику на забезпеченні рівного доступу до якісної дошкільної освіти, підвищенні кваліфікації педагогів, розвитку програм підтримки батьків та інвестуванні в ранній розвиток дітей. Такий підхід відповідає концепції «кривої Хекмана», згідно з якою інвестиції в раннє дитинство забезпечують найвищу соціально-економічну віддачу.

⁴ OECD (2026). *Building Strong Foundations for Life: Results from the 2025 Early Learning and Child Well-being Study*, OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/02bf8efe-en>

Прогрес у забезпеченні прозорості оплати праці: оцінювання робочих місць і подолання гендерного розриву в оплаті праці⁵

Видавець: ОЕСР за фінансової та аналітичної підтримки Національного інституту аналізу державної політики Італії (INAPP) і Міністерства праці та соціальної політики Італії.

Сфери: соціальна політика, економіка, ринок праці.

Ключові слова: оплата праці, гендерна рівність, правове регулювання ринку праці, трудові відносини, механізми подолання дискримінації.

Цей звіт є третім оглядом ОЕСР, присвяченим інструментам забезпечення рівності на ринку праці. У ньому розглянуто питання соціальної політики та гендерної рівності, правового регулювання трудових відносин, зокрема імплементації Директиви ЄС про прозорість оплати праці, а також корпоративних механізмів оцінювання робочих місць і звітності. У звіті констатовано повільне скорочення гендерного розриву в оплаті праці. У 2024 році жінки, які працювали повний робочий день, у країнах ОЕСР заробляли в середньому на 10 % менше, ніж чоловіки, тоді як за останні три десятиліття цей розрив скоротився лише на 9 %. Така нерівність накопичується протягом життя, зумовлюючи нижчі пенсії та вищий ризик бідності серед жінок старшого віку.

Особливу увагу приділено принципу рівної оплати за працю рівної цінності, спрямованому на подолання історичного знецінення професій, у яких переважно працюють жінки. Для його реалізації необхідні гендерно нейтральні системи оцінювання робочих місць за такими критеріями, як навички, зусилля, відповідальність та умови праці. Водночас лише приблизно 40 % країн ОЕСР зобов'язують роботодавців приватного сектору застосовувати такі підходи. Важливим чинником реформ визначено Директиву ЄС 2023/970, яку держави-члени мають імплементувати до червня 2026 року та яка надає працівникам право отримувати інформацію про рівень оплати праці, забороняє роботодавцям запитувати кандидатів про попередню заробітну плату й передбачає проведення спільного оцінювання оплати праці, якщо необґрунтований гендерний розрив перевищує 5 %. Результати застосування механізмів прозорості є неоднозначними. У Великій Британії, Данії та Франції вони посилили репутаційний тиск на роботодавців, однак скорочення розриву відбулося переважно через уповільнення зростання заробітної плати чоловіків, тоді як в Австрії конфіденційність звітності майже нівелювала її вплив.

ОЕСР рекомендує автоматизувати розрахунок гендерного розриву в оплаті праці за допомогою цифрових платформ та адміністративних даних, як це вже реалізовано в Данії, Литві й Португалії. Водночас наголошується, що прозорість оплати праці сама по собі не здатна усунути структурні причини нерівності, тому її необхідно поєднувати з розвитком системи догляду за дітьми та посиленням антидискримінаційної політики.

⁵ OECD (2026). *Pay Transparency in Progress: Valuing Jobs, Closing Gender Pay Gaps, Gender Equality at Work*, OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/121f268d-en>.

Ментальне здоров'я дітей, підлітків і молоді у XXI столітті⁶

Видавець: ОЕСР.

Сфери: охорона здоров'я, соціальна політика, цифрові технології, правове регулювання.

Ключові слова: подолання бідності, нерівність, соціальний захист, добробут сімей, соціально-емоційне навчання, вплив диджиталізації, обмеження використання соціальних мереж та смартфонів, психологія, психіатрія.

Звіт ОЕСР містить комплексний аналіз тенденцій, чинників ризику та державної політики у сфері ментального здоров'я дітей, підлітків і молоді віком до 25 років. Його головний висновок полягає в тому, що ментальне здоров'я молодих людей у країнах ОЕСР погіршується вже понад десять років. Пандемія COVID-19 лише прискорила тенденцію, що сформувалася ще в середині 2010-х років. Молодь дедалі частіше повідомляє про тривожність, депресивні стани та психологічний стрес, а психічні розлади стали провідною причиною інвалідності серед підлітків і молоді у країнах із високим рівнем доходу.

Найгірші показники спостерігаються серед дівчат і старших підлітків. Зростає кількість госпіталізацій, пов'язаних із самоушкодженням, серед дівчат віком до 17 років, а також поширеність депресивних і психосоматичних розладів. Водночас рівень самогубств загалом залишається відносно стабільним, хоча в окремих країнах фіксується його локальне зростання.

ОЕСР наголошує, що криза зумовлена сукупною дією багатьох чинників. Серед нових викликів виокремлено цифровізацію та соціальні мережі, які через порушення сну, кібербулінг, викривлене сприйняття власного тіла та постійний інформаційний вплив глобальних загроз можуть посилювати тривожність. Ці чинники поєднуються із традиційними соціально-економічними проблемами, зокрема бідністю, житловою нестабільністю, побоюваннями щодо втрати соціальної мобільності та академічним тиском.

Автори критично оцінюють наявні системи допомоги, які переважно реагують на вже сформовані психічні розлади. Натомість пропонується посилити профілактику, розвивати доступні молодіжні центри підтримки та механізми «рівний – рівному», а також інтегрувати соціально-емоційне навчання і психічну грамотність у шкільну освіту.

У звіті зазначено, що держави дедалі частіше запроваджують обмеження на використання смартфонів у школах і доступ до соціальних мереж, однак ефективність таких заходів поки що не має достатньої доказової бази. Водночас недостатня увага приділяється глибинним соціально-економічним причинам погіршення ментального здоров'я молоді. ОЕСР також вказує на критичний дефіцит якісних даних: менше третини країн регулярно збирають репрезентативну статистику у цій сфері.

⁶ OECD (2026). *Child, Adolescent and Youth Mental Health in the 21st Century*, OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/1092c3cb-en>.

Політики щодо майбутнього сільського господарства та продовольства в Румунії⁷

Видавець: ОЕСР.

Сфери: економіка, сільське господарство, продовольча безпека, правове регулювання ринків.

Ключові слова: сільське господарство, розвиток територій, підтримка сільськогосподарських виробників, кліматична політика, дослідження та інновації.

Звіт ОЕСР містить оцінку аграрної політики Румунії та аналіз трансформації її агропродовольчого сектору, ефективності державної підтримки, системних проблем і напрямів підвищення конкурентоспроможності на засадах екологічної сталості.

Ключовою проблемою визначено дуальну структуру сільського господарства. Приблизно 90 % господарств мають площу менш як 5 га та використовують лише 23 % сільськогосподарських земель, тоді як менш як 1 % великих господарств контролюють понад половину угідь. Унаслідок цього Румунія має найбільшу кількість ферм у ЄС, але водночас один із найнижчих рівнів продуктивності праці.

Понад 60 % фінансування Стратегічного плану Спільної аграрної політики ЄС у Румунії спрямовується на прямі виплати, основними отримувачами яких є великі господарства. Це посилює нерівність, тоді як можливості підтримки життєздатних малих і середніх сімейних ферм використовуються недостатньо.

Попри зростання експорту, його структура залишається переважно сировинною: країна експортує зернові та олійні культури, але імпортує продукцію з високою доданою вартістю. Це свідчить про недостатній розвиток переробної промисловості та низький рівень кооперації.

Екологічна ситуація загалом оцінюється позитивно, однак інтенсифікація виробництва, неефективна іригаційна інфраструктура та недостатня адаптація до зміни клімату створюють нові ризики. Водночас державна політика недостатньо враховує проблеми продовольчої системи, зокрема низький рівень споживання фруктів і овочів та нерозвиненість системи поводження з харчовими відходами.

Найслабшою ланкою визначено систему сільськогосподарських знань та інновацій (AKIS). Більшість керівників господарств не має аграрної освіти, фінансування досліджень залишається одним із найнижчих у ЄС, дорадчі служби зосереджені переважно на адмініструванні субсидій, а підтримка інновацій і цифровізації є недостатньою.

Експерти ОЕСР рекомендують Румунії переорієнтувати державну підтримку з прямих субсидій на розвиток людського капіталу, науки, дорадчих служб і кооперації, а також на модернізацію інфраструктури.

⁷ OECD (2026). *Policies for the Future of Farming and Food in Romania*, OECD Agriculture and Food Policy Reviews, OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/6ef8fa3c-en>.

Огляд ОЕСР щодо корпоративного управління державними підприємствами в Україні, 2026 рік⁸

Видавець: ОЕСР.

Сфери: державне управління, економіка, конкуренція, державні фінанси.

Ключові слова: державні підприємства, корпоративне право, ринкова конкуренція, правове регулювання ринкової конкуренції, сталий розвиток, управління ризиками, прозорість, підзвітність, економічне зростання.

Звіт ОЕСР за 2026 рік містить оцінку реформи системи управління державними підприємствами (далі – ДП) в Україні з урахуванням висновків огляду 2021 року та оновлених Керівних принципів ОЕСР 2024 року. У документі відзначено стійкість України у продовженні реформ в умовах повномасштабної війни, водночас наголошено на значному розриві між прогресивним законодавством і практикою його реалізації.

Серед основних досягнень названо прийняття Закону № 3587-IX, затвердження Державної політики власності, посилення ролі незалежних наглядових рад і запровадження фідучіарних обов’язків. Позитивно оцінено також Закон № 4196-IX, який започаткував корпоратизацію державних підприємств і передбачив скасування Господарського кодексу, а також новий Закон України «Про акціонерні товариства». Водночас ОЕСР зазначає, що практичні зміни охопили переважно найбільші державні компанії, тоді як більшість ДП залишається поза системними перетвореннями.

Однією із ключових проблем визначено фрагментовану систему управління державними активами, за якої майже 80 органів одночасно виконують функції власника, регулятора та суб’єкта формування політики. ОЕСР рекомендує перейти до централізованої моделі управління через спеціалізований орган і посилити стратегічне планування, оскільки значна частина підприємств не має затверджених листів очікувань і фінансових планів.

Критично оцінено тривале збереження пільг для державних підприємств, запроваджених в умовах воєнного стану, зокрема мораторіїв на банкрутство, обмежень контролю за державною допомогою та преференційного фінансування. ОЕСР наголошує на необхідності поступового відновлення конкурентної нейтральності й ефективного антимонопольного контролю. Окремо звернуто увагу на непрозоре фінансування суспільних обов’язків ДП в енергетичному та транспортному секторах, що приховує фіскальні ризики.

У фінансовому секторі ОЕСР відзначає домінування державних банків, високий рівень проблемних кредитів і нерівні умови конкуренції з приватними установами. Рекомендовано продовжити підготовку до приватизації окремих банків відповідно до зобов’язань перед Міжнародним валютним фондом. Водночас приватизацію ДП стримують управлінський опір, юридичні проблеми та небажання окремих міністерств передавати активи Фонду державного майна

⁸ OECD (2026). *OECD Review of the Corporate Governance of State-Owned Enterprises in Ukraine 2026*, Corporate Governance, OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/149d03e6-en>.

України, попри висновок Уряду про необхідність приватизації або ліквідації 74 % ДП.

У документі також вказано на проблеми корпоративного управління: затримки із формуванням наглядових рад, тривале виконання обов'язків керівниками без проведення конкурсів, нерівні підходи до призначення незалежних і державних директорів, а також тимчасові норми воєнного стану, що обмежують незалежність наглядових рад. Попри певний прогрес у розкритті інформації, досі відсутня повна консолідована звітність щодо сектору ДП, а практики екологічного, соціального та антикорупційного управління залишаються недостатньо розвиненими.

ОЕСР доходить висновку, що успішність європейської інтеграції, післявоєнного відновлення та подальшої міжнародної фінансової підтримки України залежатиме від спроможності держави забезпечити практичне впровадження ухвалених реформ, професійне управління державними підприємствами та мінімізацію політичного втручання.

Громадяни та бюджет: сприяння розумінню громадськістю питань державних фінансів⁹

Видавець: ОЕСР.

Сфери: державне управління, публічні фінанси, макроекономіка, соціальна політика.

Ключові слова: бюджет, дотримання законодавства, публічні видатки, публічні доходи, публічні комунікації, громадянський контроль, прозорість.

Звіт ОЕСР оцінює стан державних фінансів країн Організації як критичний. Наслідки пандемії, фінансової та енергетичної криз збільшили середній рівень державного боргу майже до 110 % ВВП. Додатковий тиск створюють старіння населення, зростання оборонних витрат, кліматичні виклики, а також потреба в інвестиціях у цифровізацію та інфраструктуру. Автори наголошують, що фіскальна стабільність більше не є суто технічним питанням, оскільки значною мірою залежить від суспільної довіри.

На погляд ОЕСР, нерозуміння громадянами причин реформ, бюджетних пріоритетів і принципів розподілу коштів посилює недовіру та ускладнює реалізацію навіть належно підготовлених реформ. Проблему поглиблюють зміни в інформаційному середовищі, зокрема поширення цифрових платформ, алгоритмічна персоналізація контенту та поляризація суспільних дискусій, що знижують ефективність традиційної урядової комунікації.

Для подолання цих викликів ОЕСР пропонує чотири взаємопов'язані напрями. По-перше, забезпечити парламентарів стратегічною аналітикою, стислими тематичними брифінгами та вступними інформаційними програмами замість надмірної концентрації на технічних деталях бюджету. По-друге, зробити комунікацію у сфері державних фінансів зрозумілою для громадян, використовуючи просту мову, візуалізацію даних і сучасні цифрові формати. По-третє, перейти від формальних консультацій до реального залучення громадян до обговорення бюджетних рішень, оскільки різниця в рівні довіри між тими, хто вважає, що держава враховує їхню думку, і тими, хто цього не відчуває, становить 47 %. По-четверте, посилити роль незалежних фіскальних інституцій як авторитетних джерел об'єктивної аналітики, спроможних доступно пояснювати суспільству довгострокові бюджетні ризики.

⁹ OECD (2026). *The People and the Budget: Empowering Public Understanding of Public Finances*, OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/81674d37-en>.

II. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ (ЄС)

Захист Європи та стримування Росії: ресурси, готовність і рішучість¹⁰

Видавець: Інститут досліджень безпеки ЄС.

Сфери: оборона, енергетика, безпека, промисловість, технології.

Ключові слова: спільна політика безпеки та оборони, військові можливості, військова співпраця, російсько-українська війна, Україна, європейська оборона, Європейський оборонний фонд, Європейська програма оборонної промисловості.

Аналітичний документ Інституту досліджень безпеки ЄС характеризує сучасне безпекове середовище Європи як період глибокої стратегічної турбулентності, у якому головною загрозою залишається Росія. Попри значні втрати у війні проти України, вона зберігає спроможність відновлювати військовий потенціал і продовжувати военний та гібридний тиск. Європейські розвідувальні служби прогнозують, що Росія може становити серйозний військовий виклик для НАТО вже до 2027 року. Водночас Європа більше не може розраховувати на незмінний рівень підтримки США, стратегічна увага яких дедалі більше зосереджується на Китаї та Близькому Сході. Попри значні фінансові ресурси й технологічний потенціал, європейська оборона залишається фрагментованою, тому автори пропонують модель стримування, засновану на ресурсах, готовності та політичній рішучості.

У документі відзначено трансформацію російської воєнної доктрини від концепції швидкої війни до стратегії виснаження, що поєднує мобілізацію ресурсів, масове застосування безпілотників, ракетні удари, артилерійське протистояння та ядерний шантаж. Водночас Росія має суттєві внутрішні обмеження, зокрема значні людські й матеріальні втрати, дефіцит робочої сили, виробничих потужностей і критичних компонентів, а також залежність від модернізації радянської техніки та підтримки Китаю. Автори розглядають три можливі сценарії агресії після потенційного заморожування війни в Україні: обмежені провокації проти держав НАТО, локальне вторгнення із застосуванням ядерного залякування або повномасштабну війну на виснаження. Імовірність реалізації цих сценаріїв зростатиме в разі послаблення обороноздатності Європи.

Окремо наголошено на поступовому послабленні американського оборонного каркаса. Війна США проти Ірану у 2026 році продемонструвала виснаження американських запасів ракет і систем протиповітряної оборони, що вже позначається на постачанні озброєння союзникам. У зв'язку з цим Європі пропонується взяти на себе основну відповідальність за конвенційне стримування та адаптувати систему командування до можливого сценарію обмеженої участі США.

¹⁰ Everts, S., & Scazzieri, L. (Eds.). (2026). *Defending Europe, deterring Russia: Resources, readiness and resolve* (Chaillot Paper No. 190). European Union Institute for Security Studies. URL: https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/system/files/generated/document/en/CP_190.pdf

Документ також акцентує на необхідності подолання технологічних та операційних прогалин. Попри збільшення виробництва боєприпасів, Європа залишається критично залежною від США у сферах космічної розвідки, раннього попередження, радіоелектронної боротьби та протиракетної оборони. Автори рекомендують прискорити оборонні закупівлі, використати український досвід швидкого впровадження технологічних рішень, створювати спільні європейсько-українські оборонні підприємства та фінансувати їх за допомогою нових інструментів ЄС, зокрема механізму SAFE і передбачених у наступному бюджеті понад 130 млрд євро на оборону.

Окрему увагу приділено політичній фрагментації ЄС і залежності оборонної промисловості від критичної сировини з Китаю. Автори вважають за необхідне розробити механізми практичної реалізації статті 42.7 Договору про Європейський Союз, проводити спільні командно-штабні навчання та скорочувати залежність від китайських критичних матеріалів. Без подолання цих внутрішніх і зовнішніх вразливостей створення ефективної європейської системи стримування буде неможливим.

Критично важлива сировина як зброя Пекіна та шляхи протидії¹¹

Видавець: Інститут досліджень безпеки ЄС.

Сфери: геополітика, безпека, економіка, оборона, міжнародні відносини.

Ключові слова: критичні матеріали, оборона ЄС, ліцензування постачання критичних матеріалів, міжнародна безпека, ланцюги постачання.

Аналітичний документ присвячено оцінюванню вразливості Заходу, насамперед Європейського Союзу, до геоекономічного тиску з боку Китайської Народної Республіки (далі – КНР). Автор зазначає, що у 2025 році Китай різко скоротив експорт критично важливої сировини, продемонструвавши здатність використовувати домінування в ланцюгах постачання як інструмент геоекономічного впливу. Це стало наслідком тривалої державної політики КНР, тоді як європейські уряди недооцінювали ризики монополізації відповідних ринків. Нині Китай контролює понад 70 % світового видобутку або перероблення половини з 34 критично важливих матеріалів, визначених ЄС.

Поштовхом до посилення експортного контролю стали запроваджені США тарифи та обмеження на передачу технологій. Однак згодом ці заходи перетворилися на ширший інструмент геоекономічного тиску.

У документі наголошено, що механізми експортного контролю використовуються КНР не лише для обмеження постачання, а й для збору інформації про виробничі ланцюги західних країн, впливу на політичні рішення та перешкоджання формуванню стратегічних запасів за межами Китаю. Ліцензійні процедури слугують засобом отримання поступок у сферах, не пов'язаних із торгівлею сировиною, а експортні обмеження стимулюють перенесення виробництва до КНР.

На погляд автора, чинні заходи ЄС, зокрема реалізація Акта про критично важливу сировину (CRMA) та плану RESourceEU, не забезпечують швидкого зменшення залежності від Китаю через відсутність дієвих механізмів захисту від демпінгу. Водночас США та Японія застосовують активніші інструменти державної підтримки, зокрема фінансування виробництва та гарантування мінімальних цін.

Для зменшення залежності від КНР пропонується спільно фінансувати альтернативні виробничі потужності країнами ЄС і G7 із застосуванням механізмів мінімальних цін, запроваджувати секторальні тарифи та вимоги щодо локалізації виробництва, а також використовувати інструменти протидії економічному примусу. Серед інших рекомендацій – зустрічний експортний контроль щодо передових напівпровідникових технологій і створення спеціалізованого органу для аналізу геоекономічних ризиків у ланцюгах постачання.

¹¹ Teer, J. (2026). *Beijing's critical raw material weapon: And how to dismantle it* (Chaillot Paper No. 189). European Union Institute for Security Studies.
URL: https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/system/files/generated/document/en/CP_189_0.pdf

Бюджет ЄС на 2028–2034 роки: позиція Європейської Рахункової палати – численні зміни можуть не покращити ситуацію¹²

Видавець: Європейська Рахункова палата.

Сфери: фінанси, ЄС, бюджетна політика ЄС.

Ключові слова: видатки, фінансовий менеджмент, державний аудит, аграрна політика держав-членів.

Документ відображає консолідовану критичну позицію Європейської Рахункової палати щодо законодавчих пропозицій Європейської Комісії (далі – ЄК) стосовно Багаторічної фінансової рамки ЄС на 2028–2034 роки. Огляд ґрунтується на дванадцяти офіційних висновках, підготовлених на запити Європейського Парламенту та Ради ЄС. Основний висновок полягає в тому, що запропонована реформа, попри задекларовані цілі спрощення та підвищення гнучкості бюджету, створює суттєві ризики для прозорості, підзвітності й ефективності використання коштів.

Аудитори зазначають, що ЄК запропонувала бюджет обсягом 2 трлн євро в поточних цінах, або приблизно 1,8 трлн євро в цінах 2025 року. Це означає його збільшення на 59 % у номінальному та на 39 % у реальному вимірі порівняно з фінансовою рамкою на 2021–2027 роки. Частка бюджетних зобов'язань зростає з 1,13 до 1,26 % валового національного доходу держав-членів ЄС.

Європейська Рахункова палата критично оцінює запропоновану перебудову структури бюджету. Замість семи розділів і 52 програм передбачено чотири розділи та 16 укрупнених програм. Найбільшим елементом має стати новий Європейський фонд обсягом 1,062 трлн євро, який об'єднає фінансування політики згуртованості, сільського господарства, розвитку сільських територій, рибальства, безпеки та інших напрямів. На розділ «Конкурентоспроможність, процвітання та безпека» передбачено 590 млрд євро, з яких щонайменше 130 млрд євро планується спрямувати на розвиток оборонно-промислової бази. На зовнішню політику пропонується виділити 215 млрд євро, а на адміністративні видатки – 118 млрд євро.

Окрему увагу приділено системі фінансування. ЄК пропонує збільшити національні внески держав на 81 % у поточних цінах – до 235 млрд євро на рік, а також розширити систему власних ресурсів із чотирьох до дев'яти джерел. Серед нових надходжень передбачено збори, пов'язані з непереробленими електронними відходами, тютюновими акцизами та діяльністю компаній з оборотом понад 100 млн євро. На погляд аудиторів, незатвердження цих джерел спричинить значний дефіцит, який вимагатиме або збільшення внесків держав-членів, або скорочення бюджетних видатків.

Європейська Рахункова палата також застерігає від зростання боргового навантаження. Новий Європейський фонд передбачає можливість кредитування

¹² European Court of Auditors, overview “EU budget 2028-2034 - The ECA’s view: Many changes may not make it better”, Publications Office of the European Union, 2026.
URL: <https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/system/files/generated/document/en/MMF2034.pdf>

держав-членів на суму до 150 млрд євро, що доповнюється іншими запланованими запозиченнями, зокрема для підтримки України та реагування на можливі майбутні кризи.

Критично оцінено й нову модель управління бюджетом. Частка спільного управління скорочується до 46 %, тоді як частка прямого та непрямого управління ЄК зростає до 54 %. Виплати пропонується здійснювати за моделлю Механізму відновлення та стійкості (далі – RRF), тобто залежно від виконання реформ і досягнення цільових показників, а не від фактично підтверджених витрат.

На погляд Європейської Рахункової палати, об'єднання різних політик у межах одного фонду, відмова від окремого фонду Спільної аграрної політики, надмірна свобода держав у перерозподілі коштів, використання моделі RRF без належної оцінки її результативності та покладання контролю переважно на національні системи можуть послабити європейську додану вартість бюджету, знизити його прозорість і підзвітність, а також створити ризики для законності використання коштів ЄС.

ІІІ. АНАЛІТИЧНІ ЦЕНТРИ ЄВРОПИ ТА СВІТУ

Виклики інтеграції Західних Балкан у ланцюги постачання Європейського Союзу¹³

Видавець: Брейгель (аналітичний центр).

Сфери: економіка, міжнародна торгівля, правове регулювання, транспортна інфраструктура та геополітика.

Ключові слова: Західні Балкани, ланцюги постачання, євроінтеграція, структурні реформи, торговельна напруженість, фіскальні правила.

Документ аналізує економічну інтеграцію держав Західних Балкан – Албанії, Боснії і Герцеговини, Косова, Чорногорії, Північної Македонії та Сербії – з Європейським Союзом. За останні два десятиліття інтеграція суттєво просунулася завдяки угодам про стабілізацію та асоціацію, лібералізації торгівлі й значним прямим іноземним інвестиціям, переважно з держав ЄС. Попри усунення тарифних бар'єрів, інтеграція залишається неповною через нетарифні обмеження, регуляторні вимоги та складні прикордонні процедури. Витрати на дотримання санітарних, фітосанітарних і технічних вимог ЄС еквівалентні додатковому тривідсотковому миту. Водночас державні органи та підприємства, особливо мікро-, малі й середні, зазнають адміністративного навантаження, унаслідок чого перевагами єдиного ринку користуються переважно великі компанії. Додаткові труднощі створює запровадження нових екологічних і соціальних вимог ЄС, зокрема механізму вуглецевого коригування імпорту (СВАМ).

Аналіз інструментів підтримки ЄС, зокрема угод про стабілізацію та асоціацію і Плану зростання для Західних Балкан на 2024–2027 роки, свідчить про відсутність чіткої послідовності інтеграційних кроків. Унаслідок цього зниження нетарифних бар'єрів може пов'язуватися з майже повним виконанням вимог щодо вступу до ЄС, що робить заявлені строки інтеграції до кінця 2027 року малореалістичними. Процес також ускладнюють вимоги щодо одночасного просування всіх держав регіону та політичні суперечності між Боснією і Герцеговиною, Сербією та Косовом. Автори наголошують на істотних відмінностях у рівні готовності країн: Сербія, Чорногорія та Північна Македонія досягли вищого рівня гармонізації законодавства, тоді як Албанія й особливо Боснія і Герцеговина відстають. Для подолання цих викликів пропонується диференційований підхід: у державах-лідерах зосередитися на завершенні інституційних реформ, а державам, економіка яких більшою мірою залежить від промислового експорту, надати цільову підтримку для усунення торговельних бар'єрів.

¹³ Barata da Rocha, M., N. Poitiers and N. Vujanović (2026). 'Challenges to the integration of the Western Balkans into European Union supply chains', Working Paper 09/2026, Bruegel. URL: <https://doi.org/10.64153/GYLY9147>

Стратегія Китаю у сфері науки та технологій у перспективі: історична еволюція, політичні чинники та глобальні наслідки¹⁴

Видавець: RAND Corporation (аналітичний центр). Дослідження профінансовано урядом США.

Сфери: геополітика, глобальна конкуренція, міжнародні відносини.

Ключові слова: стратегічна автономія, технологічна самодостатність, військово-цивільна інтеграція, безпека досліджень, захист інтелектуальної власності.

Автори робочого документа розглядають розвиток науки й технологій у Китаї як ключовий складник державної стратегії, що реалізується з 2012 року під керівництвом Сі Цзіньпіна. Науково-технологічний розвиток визначено основою політичної могутності, національної безпеки, економічної модернізації та стратегічної автономії країни.

Особливу увагу приділено переходу від імпорту технологій до розвитку власних критично важливих рішень, зокрема у сферах штучного інтелекту, напівпровідників і передового виробництва. Китай також прагне відігравати провідну роль у формуванні міжнародних технічних стандартів для 5G, інтернету речей і штучного інтелекту.

Реформування системи управління наукою сприяло централізації планування, фінансування та координації досліджень, а також тіснішій інтеграції науки, промисловості й оборонного сектору. Концепція військово-цивільної інтеграції передбачає спільне використання ресурсів для досягнення технологічної переваги, що створює ризики для міжнародної безпеки досліджень, захисту інтелектуальної власності та інституційної автономії. Закони про захист даних, кібербезпеку й розвідку додатково посилюють державний контроль над науковими даними та міжнародною дослідницькою діяльністю.

Китайська модель управління наукою характеризується високим рівнем централізації та провідною роллю Комуністичної партії Китаю (далі – КПК). Міністерства, партійні органи, провінційні уряди, державні підприємства й наукові установи функціонують як єдина система реалізації державної політики, тоді як КПК контролює стратегічні корпоративні рішення.

Автори доходять висновку, що посилення науково-технологічного впливу Китаю створює нові виклики для міжнародного наукового співробітництва, зокрема у сферах відкритості, взаємності, управління даними, захисту інтелектуальної власності та академічної свободи.

¹⁴ Mei, S., & Huismans, J. (2026). *China's science and technology strategy in perspective: Historical evolution, political drivers, and global implications*. RAND Corporation. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA4104-3.html

Формальна модель підриву людської суб'єктності штучним інтелектом¹⁵

Видавець: RAND Corporation (аналітичний центр).

Сфери: новітні технології, штучний інтелект (ШІ), моделювання.

Ключові слова: суб'єктність людини, теорія соціального вибору, оцінка властивостей суб'єктності, коаліція, що ухвалює рішення.

Автори документа спираються на теорію соціального вибору для розроблення формальної моделі того, як штучний інтелект може підривати колективну здатність людей діяти. Процес ухвалення рішень розглядається з погляду коаліцій, а для відстеження змін у розподілі відповідних повноважень запропоновано кількісні показники, що дають змогу визначити момент, після якого такі зміни можуть стати незворотними.

На погляд дослідників, ерозію людської суб'єктності можна вимірювати в різних сферах за допомогою трьох показників: розподілу вирішальних коаліцій, мінімального розміру коаліцій та складу мінімальних коаліцій. Вони дають змогу оцінювати вплив людини на процеси ухвалення рішень, порівнювати зміни в різних сферах і виявляти їх нелінійне прискорення.

Автори виокремлюють три механізми обмеження людської суб'єктності за допомогою ШІ: позбавлення людей права голосу через скорочення їх представництва на керівних посадах; надання права голосу системам ШІ шляхом делегування їм повноважень щодо ухвалення рішень і зміни складу відповідних груп; контроль ШІ над порядком денним, за якого алгоритми визначають, які альтернативи потрапляють до уваги осіб, що ухвалюють рішення, і таким чином можуть непередбачувано сприяти концентрації влади.

Автори також обґрунтовують існування кінцевого стану ерозії суб'єктності. У запропонованій математичній моделі ним є єдина мінімальна коаліція, що має вирішальне значення для всіх виборів. Це створює орієнтир для оцінювання того, наскільки певна траєкторія наблизилася до точки незворотності.

З огляду на отримані результати рекомендовано розробити методи оцінювання властивостей суб'єктності. Оскільки наявні підходи до оцінювання систем ШІ не враховують їх структурного впливу на ухвалення рішень людьми, необхідні критерії, що дадуть змогу визначати, у яких випадках ШІ скорочує кількість людей у коаліціях, впливає на результати рішень або визначає, які альтернативи розглядатимуть особи, що їх ухвалюють.

¹⁵. Moon, A., & Boudreaux, B. (2026). *A formal model of how AI erodes human agency*. RAND Corporation. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA4817-1.html

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*